ERKEK

Editörler:
Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya
Dr. Zahide Parlar

KESİT

ERKEK

İmtiyaz Sahibi
Sadettin Bayrak

Yayın Koordinatörü
Rekin Ertem

Editörler
Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya
Dr. Zahide Parlar

Kapak Tasarımı
Hüseyin Özkan

İç Tasarım
Özlem Özkan

Baskı ve Cilt
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi Yılanlı Ayazma Sokak
No : 8 Örme İşhanı Topkapı/İstanbul
Tel : 0212 493 11 06

Birinci Baskı
Mayıs 2022

ISBN : 978-625-7698-71-9
T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 11805

KESİT YAYINLARI
Ankara Caddesi No: 15 Konak Han Kat: 1
Hobyar Mahallesi Cağaloğlu/İstanbul
Tel : 0212 512 56 33 / 0212 511 68 28
Faks : 0212 512 56 63
web : www.kesityayinlari.com
e-mail: kesit@kesityayinlari.com
© KESİT YAYINLARI
Tüm Hakları Saklıdır. Yayınevinin izni olmadan kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.
KESİT YAYINLARI, Karbey Yayıncılık Eğitim ve Dan. Hiz. San. Tic. Ltd. Şti. kuruluşudur.

ERKEK

Editörler:

Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekkaya
Dr. Zahide Parlar

Yazarlar:

Prof. Dr. İbrahim Taş
Prof. Dr. Osman Mert
Prof. Dr. Ülkü Eliuz
Doç. Dr. Elif Öksüz Güneş
Doç. Dr. Hayrullah Kahya
Dr. Ahmet Karakuş
Dr. Berrin Turan Tilbe
Dr. Dilek Herkmen
Dr. Gülşah Şişman
Dr. Hanife Alkan Ataman
Dr. Mediha Mangır
Dr. Mine Kılıç
Dr. Seval Kasımoğlu
Bülent Sayak
Elif Buse Ay
Mahir Kavun
Samih Yıkılgan

İstanbul, 2022

KESİT

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....9

Erk ve Erkek / 13

Türk Roman ve Hikâyesinde Hegemonik Erkeklikler ve Ötekiler
Elif Buse AY.....15

'Yatık Emine' Hikâyesinde Hegemonik Erkeklik
Ülkü ELİUZ - Elif ÖKSÜZ GÜNEŞ.....63

Erkek'ten Mürüvvet'e
İbrahim TAŞ.....81

Erkeğin Cinsiyete Dayalı Rolleri / 115

Türk Masallarında Baba Arketipinin Görünümü
Seval KASIMOĞLU.....117

Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde 'Anadolu' İzleği Dolayımıyla Milliyetçilik ve Erkeklik İnşası
Bülent SAYAK.....129

Erkeğin Yitiminden 'Erk'in Doğumuna: Melih Cevdet Anday'ın *Meryem Gibi* Romanında Erkeklik Temsilleri
Samih YIKILGAN.....153

Erkeğin Adı / 187

Eş Cinsel Erkeği Adlandırma
Dilek HERKMEN 189

Erkeklerle İlgili Olumsuz Kavram İşaretleri
Mahir KAVUN - Osman MERT 215

Sözceleme Öznesi Olarak Dede Korkut Oğuznameleri'ndeki Erkek Kahramanlar
Mediha MANGIR 247

Gelenekle Popülerlik Arasında: Oğlumun Adı Ne Olsun?
Mine KILIÇ 281

Erkek Söyleminde Anlam Sapmasına Uğramış Hitaplar
Hanife ALKAN ATAMAN 321

Erkek(lik) Algısı / 353

Erkek(lik) Algısı Kadınsız Anlatılar Dizgesi: Bilge Karasu Romanlarındaki Erkek Kahramanların Karakter Yapıları
Gülşah ŞİŞMAN 355

Hamdi Koç'un *Çiçeklerin Tanrısı* Romanında Erkeklik Rolleri
Berrin TURAN TİLBE 399

Çağdaş Türk Şiirinde Erkek Nosyonu
Ahmet KARAKUŞ 417

Türkçe Öğretmeni Adaylarının 'Erkek' Algısı
Hayrullah KAHYA 463

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARININ 'ERKEK' ALGISI

Hayrullah KAHYA*

Giriş

"Erkek" ve "kadın" birbiri olmadan anlaşılamayacak ikili kavramlardandır. Çünkü bu iki kavram birbirlerine göre anlam kazanırlar. Dolayısıyla "erkek" ve "kadın" kavramları aynı çalışma alanının birbiriyle ilişkili iki farklı başlığı olarak önümüzde durmaktadır.

Kadın ve erkek kavramı "cinsiyet" terimi ile ifade edilebilir. Cinsiyet de biyolojik ve toplumsal cinsiyet olarak iki kategoriye ayrılabilir. Biyolojik cinsiyet, kadın veya erkek olmanın biyolojik yönünü; toplumsal cinsiyet ise bireye toplumun veya kültürün biçtiği rolleri, yüklediği anlam ve beklentileri ifade eder (İmançer 2006: 1-3'ten akt. Yavuz 2014:111). Dolayısıyla bireyler biyolojik cinsiyetlerini doğuştan, toplumsal cinsiyetlerini ise kültür, zaman ve toplumun katkısı veya zorlamasıyla sonradan edinirler.

Kadın ve erkek kavramları üzerine yapılan çalışmaların başlangıcı 20. yüzyılın ortalarından sonradır. Birey/insan olma niteliği bakımından ortak özelliklere sahip olmalarına rağmen bu

* Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, hayrullahkahya@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1192-6453

alandaki ilk çalışmalar başlangıçta sadece kadınlar üzerine yoğunlaşmıştır. Kadın çalışmalarının bir devamı ve/veya tamamlayıcısı olarak erkek(lik) çalışmaları kadın çalışmalarından sonra başlamış ve kadın çalışmalarına paralel bir gelişme göstermiştir. Erkeklik araştırmalarının kadın çalışmalarına göre geç başlamasının bir nedeni erkekliğin doğal olan, ortada olan bir olgu olduğunun düşünülmesidir (Onaran ve diğerleri 1998: 1). Başka bir deyişle bu durumun sebebi, erkekliğin bilinmeyen değil, bilinen (veya bilindiği sanılan) bir olgu kabul edilmesi, böyle bir olgunun ise araştırmaya değer olmamasıdır.

Esasen feministlik, siyaset, sosyoloji ve kültürel çalışmalar ile yakından ilişkili olan erkek(lik) çalışmaları, bütün dünyada geçerli ve standart bir erkek(lik)'in bulunmadığını; erkekliğin zaman, toplum ve kültürel etkenlere göre değişim gösteren bir kurgu olduğunu (Yavuz 2014: 111; Bozok 2013: 81; Uçan 2012: 262); tek ve değişmez bir tanımı olmadığını; erkekliği değişmez, içsel ve kalıplaşmış bir olgu olarak görmenin yanlış olduğunu (Hearn ve Collinson 1994'ten akt. Onaran ve diğerleri 1998: 21) ortaya koymaktadır. Dolayısıyla erkekliğin ne olduğu, nasıl olduğu, ne gibi ögelerden oluştuğu, bireyler tarafından nasıl algılandığı, yapısal özellikleri gibi konularda tam bir görüş birliği yoktur. Çünkü erkekliğin ne olduğu büyük oranda kadınlığın ne olduğuna, erkek ile kadın arasındaki farkların neler olduğuna bağlıdır. Nitekim erkekliğin tek tip olmadığı, çeşitli erkek tiplerinin var olduğu (Onaran ve diğerleri 1998: 5, 21) ileri sürülmektedir. Bu kapsamda örnek olarak *Latin erkekliği, Müslüman erkekliği, üçüncü dünya erkekliği* vb. kavramların ortaya atıldığı görülmektedir. Ayrıca "erkek olan erkek" ile "erkek olamayan erkek" gibi kavramlar aracılığıyla erkekliğin -iktidar ilişkisi bağlamında- sahip olunan veya kaybedilen bir meta gibi (Sancar 2009: 19) algılandığı anlaşılmaktadır.[1] Bu durum göz önüne

[1] Erkekliğin zaman içinde geçirmiş olduğu tanımlamalar, farklı erkeklik tipleri, hegemonik erkeklik üzerindeki tartışmalar üzerinde daha fazla bilgi için bk. Sancar, Serpil (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede. Piyasada. Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis, s. 28-46.

alındığında erkeklik hakkında daha fazla araştırma yapılmasının gerekli olduğu ileri sürülebilir.

Sosyal bilimlerde erkek(lik) kavramı üzerine yapılan çalışmalar[2] 1970 (özellikle 1987'den sonra) feminist akımın etkisiyle artmıştır (Uçan 2012: 263). Erkeklik çalışmaları arasında Joseph Pleck ve Jack Sawyer'in *Men and Masculinity* (1974) ve Joseph Pleck'in *The Myth of Masculinity* (1981)'i ilk önemli çalışmalar arasında yer almaktadır. R. W. Connell'in *Gender and Power* (1987) ve *Masculinities* gibi eserleri erkeklik çalışmalarının diğer önemli eserlerindendir (Sancar 2009: 26).

Türkiye'de erkek(lik) çalışmaları dünyadaki benzerlerine göre çok daha yenidir ve kadın çalışmalarına göre oldukça sınırlı sayıdadır. Bu anlamda Sancar'ın (2009) çalışması Türkiye'de yapılan ilk bilimsel çalışmalar arasında yer almaktadır. Sancar çalışmasında Türkiye'deki erkekliğin ailede, çalışma hayatında, sokakta ve askerlikte nasıl olduğunu, erkeklerle yaptığı yüz yüze görüşmeleri analiz ederek ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca Şahin ve diğerleri (2003), Kırımlı (2009), Selek (2011), Altınay (2013), Turan (2013), Bali (2011), Taşıtman (2012), Biricik (2008), Sünbüloğlu (2013) vb. de bu alanda önemli çalışmalar yapmışlardır.

Türkiye'deki erkeklik ile ilgili çalışmaların erkek egemenliği, askerlik, şehitlik, iş, sünnet gibi ağırlıklı olarak erkeğin toplumsal rolleri üzerine odaklandığı görülmektedir. Son yıllarda erkek hemşirelerin nasıl algılandığına (Kaya ve diğerleri 2011), ders kitaplarında erkek resimlerinin (figürlerinin) kimlerle birlikte gösterildiklerine, eylemlerine, içinde bulundukları mekânlara ve bağlantıda oldukları nesnelerin neler olduğuna (Esen

2 August, 1980'lerde erkeklik araştırmalarına ilişkin yaklaşık bin çalışma yapıldığını tespit etmiştir (Kimmel 1987'den akt. Onaran ve diğerleri 1998: 1).

2002), erkeklerin reklamlardaki görünümlerine (Kula Demir 2006) ilişkin çalışmalar da artmıştır.

Toplumları bir arada tutan unsurların en önemlileri arasında kültür ve dil birliği gelmektedir. Bireylerin birbirleriyle sağlıklı bir biçimde iletişim kurabilmeleri, dildeki kelimelerin toplumu oluşturan bireylerin zihinlerindeki çağrışım ve imajlarının aynı yahut benzer olması ile mümkündür (Kula Demir 2006: 288). Bu kapsamda bu çalışmada 21. yüzyılın ilk çeyreğinde, Türk gençlerinin "erkek" kavramını nasıl algıladıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile Türkiye'deki erkeklik çalışmalarına bir katkı sunulması umulmaktadır. Çalışma kapsamında Yıldız Teknik Üniversitesi Türkçe Eğitimi bölümünde öğrenim gören Türkçe öğretmeni adaylarından "Erkek ... gibidir/benzer/hatırlatır. Çünkü ..." ifadelerinin yer aldığı bir anketi doldurmaları istenmiştir. *Google formlar* kullanılarak oluşturulmuş bu anket formunun elektronik bağlantısı (link) katılımcılara çevrimiçi olarak gönderilmiştir. Anket formunda katılımcılardan (...) şeklinde boş bırakılan yerleri bu konudaki düşüncelerini anlatan ifadeler ile doldurmaları istenmiştir. Katılımcılar 9'u erkek, 38'i kız olmak üzere toplam 47 gönüllü lisans eğitimi öğrencileridir. 9 katılımcı istenilen nitelikle metafor üretemediği, formu eksik doldurduğu vb. sebeplerden dolayı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bu durumda çalışmadaki veriler 7'si erkek, 31'i kız olmak üzere toplam 38 katılımcıdan edinilmiştir. Çalışmadaki direkt alıntılarda erkekler için E, kızlar K kısaltması kullanılmıştır. Her bir katılımcıdan sadece bir kez alıntı yapılabileceği için katılımcıların ayrıca 1, 2, 3 şeklinde sıralanmasına gerek duyulmamıştır.[3]

[3] Çalışmada etik kurallara uyulmuş, katılımcılara gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan çalışmada veri toplama ve araştırma yöntemlerine ilişkin etik ilkel[illegible]

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomonoloji) desenindedir. Olgubilim, genellikle varlığı bilinen ancak derinlemesine bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanır. Bu yüzden tümüyle yabancı olmayan ama tam olarak da kavranamayan olgular için en uygun yöntemlerden biridir. Bununla birlikte olgubilim araştırmaları, her zaman kesin ve genel sonuçlara ulaşmayı sağlayamayabilir. Fakat bu durum, zaten genel olarak tüm nitel araştırmaların doğasında vardır (Yıldırım ve Şimşek 2011: 72-75). Dolayısıyla nitel çalışmanın özelliği gereği bu çalışma, genellemeye açık olmasa da Türkiye'deki üniversite gençliği arasında "erkek" kavramının nasıl algılandığını gösteren veriler sunması açısından önemlidir.

1. Erkek Kavramının Metaforik Görünümleri

Esasen insanın düşünme sürecinin dayandığı bir unsur olarak (Lakoff and Johnson 2010: 27-28) günlük hayatımızdaki yerini alan metafor, Yunanca *meta-* "öte" ve *pherein* "taşımak, götürmek"in birleşmesiyle "transfer etmek, taşımak" anlamını kazanmış birleşik bir kelimedir. Dolayısıyla bu metafor, etimolojik ve terminolojik anlamda iki nokta arasında gerçekleşen bir aktarımı anlatır (Demirci 2014: 226).

Türk Dil Kurumunun *Genel Sözlük*'üne göre Fransızca *métaphore*'den dilimize girmiş olan bu kelimenin edebî bir terim olarak anlamı "mecaz"dır.[4] Bir dil bilim terimi olarak ise "metafor, bir varlığın başka bir varlığı göstermesi durumudur" (Karaağaç 2018: 466).[5]

Bu çalışmada Türkiye'deki üniversite gençlerinin "erkek" kavramını hangi metaforlarla karşıladıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmaya katılanlar tarafından oluşturulmuş metaforlar aşağıdaki listede sunulmuştur.

---

4 https://sozluk.gov.tr

5 Bu özelliği ile bize dil bilgisi terimlerinden zamir (adıl) unsurunu hatırlatır.

Tablo 1. Metaforlar ve sıklıkları

Metaforlar	Sıklık (Adet)
İnsanoğlu/insan	3
Çocuk	2
Kaya	2
Ağaç	1
Araç	1
Arı	1
Aslan	1
Ay	1
Ayna	1
Bilmiş çocuk	1
Bulut	1
Buz dağı	1
Ceviz	1
Duvar	1
Ev direği	1
Gökyüzü	1
Güneş	1
Kalem	1
Kalkan	1
Kapı	1
Kardelen	1
Karınca	1
Kartal	1
Korona	1
Mısır patlatma tenceresi	1
Paslanmayan makine	1

Resim çerçevesi	1
Su	1
Şişirilmiş balon	1
Tanımsız nesne	1
Uçurtma	1
Üzüm bağı	1
Yarım	1
Yuvarlak cisim	1
Toplam	**38**

Tablo 1'de görüldüğü üzere 38 metafor arasında erkek kavramı için en çok insan/insanoğlu (n=3), daha sonra kaya (n=2) ve çocuk (n=2) metaforları kullanılmıştır. Diğer metaforlar ise sadece birer kez üretilmiştir. Üretilen metaforlar genel olarak incelendiğinde aşağıdaki kategorilere ayrılarak incelenebilir:

Tablo 2. Metafor kategorileri

Metafor kategorileri	Sıklık (Adet)
korumacı/kollayıcı	12
kusurlu	8
kadına muhtaç	4
çalışkan	3
egosu şişirilmiş	3
olağan (nötr)	3
soğukkanlı	3
yükü ağır	2
Toplam	**38**

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların erkeği, en çok *koruma-cı/kollayıcı* (n=12) özelliği ile algıladıkları dikkati çekmektedir. Bununla beraber erkeğin *kusurlu* bir birey olduğu (n=8) algısı da oldukça yüksek sayılabilecek bir orandadır. Diğer kategorilerin ise birbirine yakın oldukları görülmektedir. Katılımcılar erkeği, en az *yükü ağır* (n=2) olması yönüyle algılamışlardır.

1.1. Korumacı/Kollayıcı Özelliği ile Erkek

Katılımcıların ürettikleri metaforlar genel olarak incelendiğinde katılımcıların çoğunun (n=12) erkeğin korumacı/kollayıcı yönüne değindikleri görülmektedir. Katılımcılara göre erkeğin bu yönüne güçlü ve fedakâr olma nitelikleri de eşlik etmektedir. Çünkü erkeğin korumacı/kollayıcı olabilmesi için güçlü ve aynı zamanda fedakâr olması gerekmektedir. Katılımcıların toplumun genelinde var olduğu düşünülebilecek ve günlük hayatta babası evde olmayan erkek çocuklara yönelik sıklıkla duyulabilecek "Bundan böyle evin erkeği sensin." gibi cümlelerin içerdikleri anlamlara katıldıkları ileri sürülebilir.[6]

Bu kategoride katılımcılar erkeği *kartal, kapı, ağaç, güneş, aslan, araç, kaya, duvar, yarım, ev direği, kalkan* ve *bulut* olarak algılamışlardır. Bu kapsamda aşağıda katılımcıların doğrudan alıntılarına yer verilmiştir:

"Erkek bir kartal gibidir. Çünkü ne pahasına olursa olsun kanatlarını sevdikleri için kalkan yapar" (E).

"Erkek kapı gibidir. Çünkü kapı olmazsa o ev açıkta kalır. Erkek de evin kapısıdır, onsuz ev güvensiz ve tehlikeli olur. Erkek bir sığınaktır. Çünkü erkekler fedakâr ve sorumluluk sahibidir" (E).

---

[6] Türk toplumundaki bu anlayışın ironik bir biçimde yerilişine ilişkin bk. *Çınar Ağacı* (2011) adlı Türk dizisinden ilgili sahnenin videosu: https://www.youtube.com/watch?v=nMvyWMSRbRg (Erişim Tarihi: 21.09.2021)

"Erkek aslan gibidir. Çünkü gücüyle yakınlarını ve sevdiklerini korur" (E).

"Erkek araç gibidir. Çünkü kadınların taşıyamayacağı yükleri taşır" (K).

"Erkek kaya gibidir. Çünkü her zaman sağlam dururlar" (K).

"Erkek duvar gibidir. Çünkü güçsüz hissettiğinde ona dayanırsın" (K).

"Erkek yarım gibidir. Çünkü benim eksik kaldığımı yetişemediğimi tamamlayandır" (K).

Bu ifadelere göre bu görüşteki katılımcıların erkeği dayanıklı, güçlü, mücadeleci, kadının eksikliklerini tamamlayan bireyler olarak algıladıkları söylenebilir. Nitekim yapılan çalışmalar 1980'li yıllardan itibaren kadınların eğitim düzeylerinin ve tarım dışı istihdam alanlarının artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ancak kadının iş gücüne katılımını teşvik edecek pek çok faktöre rağmen ev ve anne olmaya ilişkin sorumlulara atfedilen psikolojik değer ile piyasa ile ilgili sıkıntılar kadınların geleneksel rollerinin önemini korumasına neden olmaktadır (Sadıkoğlu 2021: 27).

1.2. Kusurlu Bir Birey Olarak Erkek

Katılımcıların bazılarının (n=8) erkeğin kusurlu bir birey olduğu yönüne sıklıkla değindikleri görülmektedir. Katılımcılara göre erkek, mükemmel zannedilse de aslında kusurları olan bir bireydir. Bu durumun sebebi, erkeğin göründüğü kadar güçlü olmaması, varlığına her zaman ihtiyaç duyulmaması, zarar verici yönlerinin de bulunması ve değişken olması gibi özellikleridir. Buna göre katılımcıların erkeğin fiziksel ve duygusal bakımdan -sanıldığı kadar- güçlü olmadığını düşündükleri ve dilimizdeki "Erkekler/erkek adam ağlamaz.", "erkek sözü" gibi ifadelerin içerdikleri anlamlara karşı eleştirel bir yaklaşım içerisinde oldukları anlaşılmaktadır.

Bu kategoride katılımcılar erkeği *kaya, ayna, mısır patlatma tenceresi, üzüm bağı, su, gökyüzü, korona* ve *uçurtma* olarak algılamışlardır. Bu kapsamda aşağıda katılımcıların doğrudan alıntılarına yer verilmiştir:

"Erkek kaya gibidir. Çünkü dışardan asla devrilmeyecek gibi durur. Aslında öyle değildir" (K).

"Erkek üzüm bağı gibidir. Meyve verse de örümcek ve böcekler de beraberinde gelir. İyi yanları elbette vardır ama tam bir memnuniyet getirmekten uzaktır" (K).

"Erkek su gibidir. Çünkü bulunduğu her kabın şeklini almaktadır" (K).

"Erkek korona gibidir. Çünkü bir kere bulaşırsa mutlaka bir hasar bırakır" (K).

Bu ifadelere göre bu görüşteki katılımcılar erkeği, sert ve güçlü görünmesine rağmen aslında zayıf, zarar verici ve değişken (kararsız) bir niteliğe sahip olan bireyler olarak algılamaktadır.

1.3. Kadına Muhtaç Bir Birey Olarak Erkek

Katılımcıların bir kısmı (n=4) erkeğin kadınsız yapamayacağı ve mutlaka kadınla ilişki kurmak zorunda bulunduğunu düşündükleri görülmektedir. Katılımcılara göre erkek, kadın tarafından var edilmiş, ömrü boyunca kadına muhtaç, niteliklerini kadından alan bir bireydir. Buna göre katılımcıların erkeği "yalnız" ve "bağımsız" bir birey olarak algılamadıkları, kadından ayrı bir birey olarak düşünmedikleri ileri sürülebilir. Bunun bir sebebi erkeklerin bir kadından dünyaya gelmeleri ve evlilik yoluyla hayatlarını bir kadınla devam ettirmeleri olabilir.

Bu kategoride katılımcılar erkeği *insanoğlu, çocuk* ve *ay* olarak algılamışlardır. Bu kapsamda aşağıda katılımcıların doğrudan alıntılarına yer verilmiştir:

"Erkek çocuk gibidir. Çünkü ömrünün her bir bölümünde bir kadına muhtaçtır" (K).

"Erkek ay gibidir. Çünkü ay güneşten ışığını, gücünü, enerjisini aldığı gibi erkekler de annesinden, eşinden alır bu kaynağı" (K).

"Erkekler çocuk gibidirler. Çünkü her zaman onların arkalarında duracak bir kadına ihtiyaç duyarlar. (Anne, eş sevgili vs...)" (K).

Bu görüşteki katılımcıların erkeği, mutlaka bir anneye ihtiyaç duyan bir *çocuk* veya aydınlığını mutlaka güneşten almak zorunda kalan bir *ay* gibi tasavvur ettikleri anlaşılmaktadır.

1.4. Çalışkan Bir Birey Olarak Erkek

Katılımcıların erkeğin çalışkan olması yönüne (n=3) de değindikleri görülmektedir. Katılımcılara göre erkek, bütün ömrü çalışmakla geçen, doğasında çalışma olan bir bireydir. Bunun sebebi Türk toplumunda ev geçiminin öncelikle erkeğe ait olması gerektiğine ilişkin genel kanıdır.[7] Buna göre erkek, evini geçindirebilmek için sürekli çalışmak zorundadır.

Bu kategoride katılımcılar erkeği *paslanmayan makine, karınca* ve *arı* olarak algılamışlardır. Bu kapsamda aşağıda katılımcıların doğrudan alıntılarına yer verilmiştir:

"Erkek paslanmayan makine gibidir. Çünkü tüm ömrü çalışmaktır" (K).

"Erkek karınca gibidir. Çünkü sürekli çalışması gerekir" (K).

"Erkek arı gibidir. Çünkü sürekli çalışır" (K).

Katılımcılar erkeğin hayatı boyunca çalışmak zorunda olduğunu ifade etmişlerdir.

---

7 Türk yazarlarından Necati Cumalı'dan (1901-2001) bu durumu ifade eden bir alıntı şöyledir: "İnsan erkek olur da bu yaşta alnının teriyle ekmeğini kazanacağı bir iş tutmaz mı?" (Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, "erkek olmak" alt maddesi. https://sozluk.gov.tr/)

1.5. Egosu Şişirilmiş Bir Birey Olarak Erkek

Katılımcıların bazılarının (n=3) erkeğin şişirilmiş bir egoya sahip olduğunu düşündükleri görülmektedir. Katılımcılara göre erkek, özellikle toplum tarafından olduğundan fazla görülmekte ve gösterilmektedir. Bunun etkisiyle erkek de kendisini olduğundan daha büyük, daha yüce vb. görme eğilimine girmiştir, ama dış görünüş itibariyle bunu hemen anlamak biraz zordur.

Katılımcılara göre erkeğin gerçek durumu, ciddi sorunlarla karşılaştığında ortaya çıkar. Buna göre katılımcıların erkeğin mükemmel olmadığı, aksine kusurları bulunduğuna yönelik düşüncelerinin olduğu ileri sürülebilir. Ancak burada erkeğin kusurunun farkında olmayan, aksine en azından kadınlardan daha üstün/güçlü olduğuna inanan bireyler olarak görmesi söz konusudur. Bu inanç büyük oranda erkeğe toplum tarafından yüklenmektedir. Kısacası katılımcıların erkeğin toplum tarafından -tabiri caizse- pohpohlandığını ancak bu durumun gerçek dünya verileri ile örtüşmediğine inandıkları görülmektedir.

Bu kategoride katılımcılar erkeği *şişirilmiş balon, resim çerçevesi* ve *bilmiş çocuk* olarak algılamışlardır. Bu kapsamda aşağıda katılımcıların doğrudan alıntılarına yer verilmiştir:

"Erkek şişirilmiş bir balon gibidir. Egosu toplum tarafından pohpohlanıp yüceltilir ve gerçek sorunlar karşısında patlayabilir" (K).

"Erkek resim çerçevesi gibidir. Çünkü onları tutan tek bir ayaktır ve her an yıkılmaya hazırdırlar fakat her çerçeve gibi bakıldığında önden görüntüleri sapasağlam durur" (K).

"Erkek bilmiş çocuk gibidir. Çünkü her konuda en iyisini kendisinin bildiğini sanarak akıl vermeye çalışır" (K).

Bu düşüncedeki katılımcılar, gerçek dünyada doğru olmamasına rağmen erkeğin daha büyük, daha güçlü, daha akıllı ve daha bilgili olduklarına inandıklarını ifade etmektedirler.

1.6. Salt Bir Birey Olarak Erkek

Katılımcıların bazıları (n=3) erkeği herhangi bir farklı yönü olmayan, olağan (nötr) bir birey olarak görmektedir. Katılımcılara göre erkek, tıpkı kadınlar gibi temelde bir insandır. İnsanın sahip olduğu olumlu ve olumsuz nitelikler erkekte bulunabilir. Erkek olması ona insan olmasının ötesinde bir özellik katmaz. Buna göre bu görüşteki katılımcıların cinsiyetçi yaklaşımlara karşı mesafeli durdukları, erkek ve kadının eşit olduklarına inandıkları ileri sürülebilir.

Bu kategoride katılımcılar erkeği *insan* ve *bütün renklerin bir arada olduğu bir kalem* olarak algılamışlardır. Bu kapsamda aşağıda katılımcıların doğrudan alıntılarına yer verilmiştir:

"Erkek insan gibidir. Çünkü hepimiz insanız" (E).

"Erkek insan gibidir. Çünkü insandır" (K).

"Erkek bence bütün renklerin bir arda olduğu kalem gibidir. Çünkü bütün renkleri bir arada barındıran kişiye denk gelebilirsiniz ya da tek rengi barındıran birisine de" (K).

Bu ifadelerden bu görüşteki katılımcıların erkeği, üst bir kavram olan "insan" kavramı kapsamında değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

1.7. Soğukkanlı Bir Birey Olarak Erkek

Katılımcıların bazıları (n=3) erkeği soğukkanlı bir birey olarak algılamaktadırlar. Katılımcılara göre duygularını kolayca açığa vurmadığı için erkeğin anlaşılması zordur, duygularını belli etmeyi sevmediği için iç yüzünün ne olduğu da bilinemez. Bu yüzden erkeği tanımlamak kolay değildir.

Bu kategoride katılımcılar erkeği *buz dağı, ceviz* ve *tanımsız nesne* olarak algılamışlardır. Bu kapsamda aşağıda katılımcıların doğrudan alıntılarına yer verilmiştir:

"Erkek buz dağı gibidir. Çünkü duygularını belli etmeyi sevmez" (K).

"Erkek ceviz gibidir. Çünkü sert görünür ve içinde ne gizlediği belli değildir. Bu iyi bir karakter de olabilir, kötü bir karakter de" (K).

"Erkek tanımsız bir nesne gibidir. Çünkü tanımak zordur" (K).

Buna göre katılımcıların bir kısmı erkeği duygularını gizlemeyi başarabilen, iç dünyasını gizli tutan, soğukkanlı kalabilen bireyler olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

1.8. Yükü Ağır Bir Birey Olarak Erkek

Katılımcıların bazıları (n=2) erkeği, yükü ağır bir birey olarak değerlendirmektedirler. Katılımcılara göre erkek, zor şartlar altında kendisinden beklenilenleri yerine getirmek, erken yaşta hayata başlamak ve hayatın yükünü çekmek zorundadır. Bunların en başında ekonomik yükler gelmektedir. Çünkü toplumsal algı olarak bakıldığında erkekten beklenen en önemli görevlerden birisi erkeğin para kazanabilmesidir. Bununla birlikte bu anlayıştaki katılımcıların çok az olması (n=2) bu durumun katılımcıların çoğunluğu tarafından benimsenmediğini göstermektedir. Bu algının muhtemel sebebi, günümüz toplumunda kadının erkek kadar iş hayatına katılması ve hayatın her alanında yer alması ve/veya alabilmesidir.

Bu kategoride katılımcılar erkeği *kardelen* ve *yuvarlak bir cisim* olarak algılamışlardır. Bu kapsamda aşağıda katılımcıların doğrudan alıntılarına yer verilmiştir:

"Erkekler kardelen gibidir. Zor şartlarda olsa da kendilerinden hep çiçek açması beklenir. Bu çiçek iktisadi güçtür. Çalışma şartları ne kadar ağır olursa olsun yeterli bir iktisadi gücü yoksa erkekliğini ispat etmekte zorlanır. Toplumun -erkeksen- beklentisi büyük ölçüde ekonomiktir" (K).

"Erkek yuvarlak cisim gibidir. Çünkü hayata erken başlarlar ve deneyim kazanırlar. Bu deneyimler sayesinde de ilerleyen zamanlarda sivrilir, şekil alırlar" (K).

Bu görüşteki katılımcılar -şartlar ne kadar zor olursa olsun- erkeğin erkekliğini ispatlaması için ekonomik bakımdan gelir elde edebilmesi gerektiğini belirtmişler, bunun için de erken yaşlardan itibaren hayat mücadelesine başlamak zorunda kaldığını ifade etmişlerdir.

Sonuç

Bu çalışmada Türkiye'deki üniversite gençliğinin bir bölümünü oluşturan 19-25 yaş aralığında 7'si erkek, 31'i kız olmak üzere toplam 38 Türkçe öğretmeni adayının "erkek" kavramına ilişkin algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla yapılan metaforik çalışmada Türkçe öğretmeni adaylarının erkek kavramını; "koruyucu/kollayıcı, kusurlu olmasına rağmen yüksek egolu, yükü ağır olduğu için çalışkan olmak zorunda kalan, hayatının her döneminde kadına muhtaç ve duygularını belli etmekten kaçınan bir insan" olarak gördükleri ortaya çıkmıştır.

Türkçe öğretmeni adaylarının -geleneksel Türk kültüründe olduğu gibi- erkeği kadının koruyucusu ve kollayıcısı olarak görmeye devam etmeleri en ilginç sonuçtur. Bunun sebebi geleneksel Türk aile yapısının etkisinin günümüzde de devam etmesinde aranabilir. Nitekim son yıllarda yapılan araştırmalar da -Türkiye'nin geçirmiş olduğu sosyolojik değişim ve gelişimlere rağmen- kadınların geleneksel rollerini korumaya devam ettiklerini ortaya koymaktadır (Sadıkoğlu 2021).

Katılımcıların erkeğin mükemmeliyetçiliğini sorgulaması, eksik ve kusurlu yönlerinin olduğunu kabul etmesi başka bir ilgi çekici sonuçtur. Bunun sebebi toplumda kadın erkek ilişkilerinin gelişmesi ve kadının toplumsal hayata daha çok katılması olmalıdır.

Erkekler ile ev dışında da yoğun bir şekilde muhatap olan Türk gençlerinin erkeklerin cinsiyete bağlı rollerinin "anlatıldığı/algılandığı kadar" önemli ve büyük olmadığını düşündükleri ileri sürülebilir.

Kaynakça

Altınay, Ayşe Gül ve Tanıl Bora (2002). Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik. Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Milliyetçilik 4.* ss. 140-154. İstanbul: İletişim.

Bali, Rıfat N. (2011). *Gayrimüslim Mehmetçikler: Hatıralar - Tanıklıklar.* İstanbul: Libra.

Biricik, Alp (2008). "Çürük" Raporu ve Hegemonik Erkekliğin İnşası. *Ed.* Özgür Heval Çınar ve Coşkun Üsterci. *Çarklardaki Kum: Vicdani Red, Düşünsel Kaynaklar ve Deneyimler 1.* ss. 143-149. İstanbul: İletişim.

Esen, Yasemin (2002). "İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35/1-2: 143-154.

Hearn, Jeff ve David L. Collinson (1994). Theorizing Unities and Differences Between Men and Between Masculinites. Ed. Harry Brod ve Michael Kaufman. *Theorizing Masculinites*. ss. 97-119. Sage.

İmançer, Dilek (2006). Toplumsal Cinsiyetin Oluşumuna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar. Der. Dilek İmançer. *Medya ve Kadın*. ss. 1-22, Ankara: Ebabil.

Karaağaç, Günay (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Kaya, Nurten ve diğerleri (2011). "Türkiye'de Erkek Hemşire İmgesi". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8/1: 16-30.

Kırımlı, Yüksel (2009). Yetişkin Olmaya İlk Adım. Ed. Emine Gürsoy Naskali ve Aylin Koç. *İğdiş, Sünnet, Bedene Şiddet Kitabı.* ss. 151-163. İstanbul: Kitabevi.

Onaran, Oğuz ve diğerleri (1998). *Eskişehir'de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Bir Alan Araştırması.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Sadıkoğlu, Zehra Zeynep (2021). "Modern Türk Aile Yapısında ve Kadınların Uğraşlarında Değişme". *TESAM Akademi Dergisi*, 9/1: 1-31.

Sancar, Serpil (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada, Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis.

Selek, Pınar (2011). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İstanbul: İletişim.

Sünbüloğlu, Nurseli Yeşim. (2013). Militarist Ezberi Tahkim Etmek: Basındaki Temsilleri Üzerinden Kore, Kıbrıs ve Güneydoğu Gazileri. Ed. Nurseli Yeşim Sünbüloğlu. *Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler.* ss. 393-461. İstanbul: İletişim.

Şahin, Figen ve diğerleri (2003). "Attitudes and Practices Regarding Circumcision in Turkey". *Child Care Health Development*, 29/4: 275-80.

Türk Dil Kurumu. *Güncel Türkçe Sözlük*. https://sozluk.gov.tr/ [Erişim Tarihi: 11.08.2021]

Taşıtman, Ayşegül (2012). Kutsal Erkekliğin İnşasında Bir Durak: Sünnet Ritüeli. Ed. Gamze Toksoy. *Bellek İzleri: Kurgudan Kurama Görüntüler.* ss. 109-130. İstanbul: Kalkedon.

Turan, Ömer (2013). "Esas Duruş!": Kışla Deneyimleri ya da Türkiye'de Zorunlu Askerliğin Antropolojisi. Ed. Nurseli Yeşim Sünbüloğlu. *Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler.* ss. 261-335. İstanbul: İletişim.

Yavuz, Şahinde (2014). "İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı". *Milli Folklor,* 104: 110-127.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.